

ชั่วโมงที่ 6

คุณลักษณะของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ ตอนที่ 2 :

ลักษณะเฉพาะของคุณลักษณะและผลกระทบต่อสังคมและโลก

ในชั่วโมงนี้เราจะกล่าวถึงคุณลักษณะของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ทั้ง 5 ประการว่าแต่ละประการมีลักษณะเฉพาะที่เด่นอย่างไรบ้าง และเมื่อมนุษย์มีคุณลักษณะเช่นนั้นแล้วส่งผลอย่างไรบ้างต่อตัวมนุษย์และโลก โดยจะพิจารณาไปตามลำดับ

คุณลักษณะประการที่หนึ่งของมนุษย์ คือ ความเป็นผู้ยึดหลักเหตุผลเชิงประจักษ์นิยม หมายถึง การที่มนุษย์เกิดแนวคิดที่เชื่อว่าความรู้ของมนุษย์ได้มาจากประสบการณ์ คำว่าประสบการณ์ในที่นี้ หมายความว่าเกิดเฉพาะการรับรู้ทางผัสสะ หรือประสาทสัมผัสทั้ง 5 เท่านั้น คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย ข้ออ้างหรือเหตุผลที่จะใช้นั้นต้องเป็นสิ่งที่ได้มาจากประสบการณ์ของมนุษย์เอง แนวความคิดนี้ นำมาสู่การแสวงหาความจริงทางวิทยาศาสตร์ ส่งผลให้วิทยาศาสตร์ในฐานะที่เป็นความรู้แบบหนึ่งนั้นมีลักษณะเด่นอย่างน้อย 3 ประการคือ

ประการแรก วิทยาศาสตร์เป็นความรู้ที่ได้จากการสังเกต ประสบการณ์และการทดสอบ ได้จากประสบการณ์รวมทั้งที่คำนวณเป็นตัวเลข หรือสัญลักษณ์ต่าง ๆ ที่วิทยาศาสตร์ได้พัฒนาไป

ประการที่สอง วิทยาศาสตร์มีลักษณะทั่วไปหรือมีลักษณะเป็นสากล กล่าวคือทำให้เหตุผลแบบอุปนัย (Inductive method) นั้น แม้จะเริ่มต้นด้วยสิ่งเฉพาะ เช่น เราเห็นคนหลาย ๆ คนได้ตายจากไป ก็นำมาสู่ข้อสรุปทั่วไปว่า ทุกคนต้องตาย ข้อสรุปนี้ถือว่ามีลักษณะเป็นสากล คือครอบคลุมทั่วไปหมด

ประการที่สาม ความรู้ทางวิทยาศาสตร์มีลักษณะเป็นสาธารณะ คือข้อสรุปในเรื่องหนึ่ง ๆ นั้น นอกจากตัวนักวิทยาศาสตร์ผู้ค้นพบแล้ว คนอื่น ๆ ก็สามารถทดลองแบบเดียวกันได้ด้วย เช่น นักวิทยาศาสตร์ คือ นาย ก ได้ตั้งทฤษฎี A ขึ้นมา เมื่อประกาศต่อสาธารณชนแล้ว นาย ข. นาง ค. หรือคนอื่น ๆ ก็สามารถทำการทดสอบทฤษฎี A ได้เช่นกัน ซึ่งต่างจากบางเรื่องที่ไม่อาจพิสูจน์ต่อสาธารณชนได้ เช่นเมื่อเราบอกว่าเคยเห็นผี แล้วมีคนถามว่าผีเป็นอย่างไร เราบอกสิ่งที่เราพบไป แต่ไม่อาจพิสูจน์ต่อสาธารณชนได้ ฉะนั้นการเห็นผีหรือความเชื่อต่าง ๆ ทำนองนี้จึงถือเป็นเรื่องส่วนตัว

ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่เกิดขึ้นนั้น มิได้เกิดขึ้นเพียงเพื่อตอบสนองความต้องการที่จะรู้ของเรา นักวิทยาศาสตร์รุ่นแรก ๆ เช่น โคเปอร์นิคัส กาลิเลโอ และเบคอน นั้นไม่ได้คิดถึงความรู้ที่จะเข้าใจ และรู้จักโลกธรรมชาติเท่านั้น แต่มีวัตถุประสงค์สำคัญกว่านั้น คือถือเป็นเรื่องมือที่จะสร้างสรรค์การดำรงชีวิตของมนุษย์ให้สมบูรณ์พูนสุขมากขึ้น วิทยาศาสตร์จึงเป็นเครื่องมือเพื่ออำนาจที่คนเราจะมีเหนือธรรมชาติที่จะควบคุมธรรมชาติได้ ดังนั้นวิทยาศาสตร์จึงพัฒนาเป็นพื้นฐานเทคโนโลยี ที่มนุษย์ใช้เพื่อควบคุมทั้งโลกธรรมชาติและสังคมมนุษย์เอง เพื่อความสะดวกสบายของมนุษย์ในการดำเนินชีวิต

เมื่อถึงคริสต์ศตวรรษที่ 19 จนถึงต้นศตวรรษที่ 20 นี้ ในโลกตะวันตกโดยเฉพาะสหรัฐอเมริกา ได้มีปรัชญาแขนงหนึ่งพัฒนาขึ้นอย่างรวดเร็ว คือปรัชญาปฏิบัตินิยม (Pragmatism) โดยเน้นว่าวิทยาศาสตร์เป็นเครื่องมือสำคัญของมนุษย์ในการแก้ปัญหาต่าง ๆ ที่มนุษย์เผชิญอยู่เพื่อประโยชน์ของมนุษย์เอง ความรู้ที่แท้จริงจะต้องเป็นความรู้ที่สามารถนำมาใช้ปฏิบัติได้ผลจริงจัง ความรู้จึงเป็นอำนาจและเครื่องมือเพื่อแก้ปัญหา เมื่อมีปัญหาใหม่เกิดขึ้นมาจำเป็นต้องมีการพัฒนาความรู้ใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้นเพื่อแก้ไขปัญหาเหล่านั้น ๆ ตามมาด้วย

คุณลักษณะประการที่ 2 ความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์หรือที่ภาษาอังกฤษเรียกว่า Humanism นั้น คือ การที่มนุษย์มีความเชื่อมั่นในศักยภาพ และความสามารถของมนุษย์เอง เชื่อมั่นในพลังความสามารถเชิงเหตุผลของมนุษย์ รวมไปถึงเชื่อมั่นในภาวะที่สมบูรณ์ของมนุษย์ กล่าวคือ มนุษย์ไม่เพียงมีศักยภาพทางปัญญาที่ถึงพร้อมเท่านั้น แต่มีความสมบูรณ์ทางกายภาพคือความงามอีกด้วย โดยหลักการของพวกที่มีความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ สิ่งทั้งหลายเป็นมาอย่างไรและจะเป็นอย่างไรต่อไป เป็นผลมาจากการกระทำของมนุษย์เอง ไม่ใช่ผลจากอำนาจนอกเหนือธรรมชาติ ดังนั้นไม่ว่าพระเจ้าจะมีอยู่จริงหรือไม่ก็ตาม มนุษย์ไม่จำเป็นต้องสนใจว่าพระเจ้านั้นมีพระประสงค์อะไร สิ่งที่มนุษย์ควรสนใจมากกว่าก็คือการถามตนเองว่า ตนเองต้องการอะไร เพราะมนุษย์มีความเป็นตัวของตัวเอง มีปัจเจกภาวะ มีเจตจำนงเสรี (Free will) ที่สามารถแสวงหาสิ่งสูงส่งประเสริฐให้กับตัวเองได้ มีศักดิ์ศรีของตนเองช่วยตัวเองได้

อันที่จริงความศรัทธาในพลังความสามารถของมนุษย์นั้นก็มิใช่ผลผลิตทางภูมิปัญญาที่ผูกขาดมีอยู่เฉพาะในสังคมตะวันตก ในงานศิลปะ ในเทพปกรณัมและความรู้เกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ธรรมชาติหรือโลกทางกายภาพของเรา เช่นเดียวกับคำสอนของศาสนาหลายศาสนาทางตะวันออก ไม่ว่าจะเป็นพุทธศาสนาในเรื่องกฎแห่งกรรม การสั่งสมบุญบารมีเพื่อจะบรรลุถึงนิพพานและอื่น ๆ หรือคำสอนบางส่วนของขงจื้อก็ สะท้อนความเชื่อเรื่องหลักการของความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ แต่ที่เรานำมาอธิบายโดยเน้นสังคมตะวันตกในที่นี้ก็เพราะผลกระทบของพลังศรัทธาความสามารถของมนุษย์ที่มีต่อสังคมสมัยใหม่นั้นเริ่มมาก่อนที่สังคมตะวันตก โดยอิงอยู่กับโลกทัศน์ทางวัตถุหรือวัตถุนิยมซึ่งอิงอยู่กับความคิดแบบวิทยาศาสตร์ที่อยู่บนรากฐานของเหตุผลเชิงประจักษ์นิยม เมื่อมนุษย์มีความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์แล้ว ได้กลายเป็นพลังสำคัญที่สุดประการหนึ่งของโลกสมัยใหม่ ที่ได้เปลี่ยนโฉมหน้าโลกทางกายภาพไปอย่างมหาดศาล สถาปัตยกรรมชาติได้ถูกเปลี่ยนเป็นเมือง ตึกรามบ้านช่องที่ทันสมัยพร้อมด้วยอุปกรณ์อำนวยความสะดวกในชีวิตประจำวันอย่างมากมาย

คุณลักษณะประการที่สามของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ คือ **เสรีภาพและความเสมอภาค** ได้แก่ ความเชื่อและศรัทธาในเสรีภาพและความเสมอภาคของบุคคลแต่ละคนหรือปัจเจกชน ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เกิดขึ้นและพัฒนาภายใต้เงื่อนไขของความเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจที่ชนชั้นกลางมีบทบาทมากขึ้น

ในทางเศรษฐกิจการเมือง จนแพร่หลายอย่างมากในคริสต์ศตวรรษที่ 18 ภายหลังจากปฏิวัติอเมริกา (ค.ศ.1776) และการปฏิวัติฝรั่งเศส (1789) ในที่นี้จะได้นิยามความหมายของคำว่า เสรีภาพ เสมอภาค ก่อนจะกล่าวถึงความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพกับเสมอภาค

เสรีภาพ อาจนิยามคำว่าเสรีภาพได้ในสองลักษณะ คือ หนึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ตัวเราได้ออกจากสิ่งเหนี่ยวรั้ง หรือการถูกบังคับทั้งกายและใจจากคนอื่น ๆ หรือองค์กรอื่น ๆ ซึ่งอาจมีอำนาจมากกว่า เช่น อำนาจจากรัฐที่เป็นทราชาธิปไตย ในลักษณะที่สองเสรีภาพเป็นสิทธิที่จะกระทำการใด ๆ ในสิ่งที่มีความต้องการหรือความปรารถนาของตัวเอง เช่น การแสดงออกในเรื่องต่าง ๆ เช่นการเขียน การพูด คำนิยาม ทั้งสองประการนี้เป็นคำนิยามที่เรามองไปในความหมายกว้าง มองไปในฐานะที่มนุษย์เราอยู่อย่างสัมพันธ์กับคนอื่น สัมพันธ์กับสังคม และที่สำคัญที่สุดคือความสัมพันธ์กับรัฐ หรือผู้ปกครองซึ่งอาจเป็นหน่วยที่มีอำนาจในทางการปกครองมากที่สุด

การที่มนุษย์สร้างความสัมพันธ์กับรัฐหรือรัฐบาลก็เนื่องมาจากมนุษย์ต้องการปกป้องชีวิตไม่ให้ใครมาทำลายได้ จึงต้องเสียสละเสรีภาพบางส่วนที่จะมอบอำนาจให้ใครสักคนมาทำหน้าที่ดูแลปกป้องชีวิต และทรัพย์สินของตน รวมถึงเสรีภาพในการประกอบ การเรียน การงานและการนับถือศาสนา มนุษย์ในโลกสมัยใหม่ยุคแรก ๆ ได้คิดมอบอำนาจให้รัฐหรือรัฐบาล แต่แล้วในที่สุดมนุษย์ก็พบว่ารัฐสมัยใหม่หรือรัฐบาลสมัยใหม่นั้นเป็นผู้มีอำนาจที่สุดที่จะเข้ามาเป็นผู้คุกคามหรือสร้างความกีดขวาง เหนี่ยวรั้ง บังคับได้อย่างชอบธรรมผ่านทางกลไกต่าง ๆ มากมายไม่ว่าจะเป็นกฎหมาย ทหาร ตำรวจและเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ ของรัฐ

ส่วนความหมายของคำว่า **เสมอภาค** นั้น หมายถึงความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์เป็นความเท่าเทียมกัน ซึ่งมนุษย์จะได้รับการยอมรับจากผู้อื่นว่าเป็นมนุษย์เสมอกัน ไม่ใช่เรื่องทางร่างกาย ความเสมอภาคเป็นสิ่งสำคัญเพราะเกี่ยวข้องกับความยุติธรรมและระบอบประชาธิปไตยที่กำลังเป็นระบบหลักของโลกสมัยใหม่นี้

ความเสมอภาคนั้นมีหลายระดับ ระดับที่ประสบอยู่ทุกเมื่อเชื่อวันและเป็นประเด็นทางการเมืองที่ต่อสู้กันอย่างมากมายยาวนานในสังคมตะวันตก คือความเสมอภาคทางการเมืองที่ถือว่ามนุษย์ทุกคนมีความเท่าเทียมกันทางการเมืองและเสมอภาคกันในฐานะนิติบุคคลที่จะใช้สิทธิขั้นพื้นฐานที่มนุษย์สมัยใหม่ทั้งหลายพึงมีอยู่ได้แก่ สิทธิในการสมัครรับเลือกตั้ง การลงคะแนนเสียง การมีสิทธิรู้ข่าวสารของการบริหารราชการแผ่นดิน เป็นต้น

ส่วนในทางสังคมนั้น ได้แก่สิทธิในการแสดงออกทางสังคมของตนได้อย่างเท่าเทียมกัน เช่น ในการพูด การคิด และการเขียน เป็นต้น

ความเสมอภาคในทางเศรษฐกิจก็ถือว่ามีความสำคัญมาก และเป็นประเด็นที่มีการต่อสู้เรียกร้องกันในสังคมสมัยใหม่เสมอมา

ความสัมพันธ์ระหว่างเสรีภาพกับเสมอภาค เป็นความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกับรัฐสมัยใหม่อย่างแยกไม่ได้ และเป็นปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดรูปแบบการเมือง การปกครองของรัฐนั้น ๆ คือหากสังคมใดที่เน้นทางด้านความเสมอภาคมาก รูปแบบของระบบการปกครองก็จะเป็นระบบสังคมนิยมที่อาจจะเข้มข้นมากหรือน้อยก็แล้วแต่การเน้นในเรื่องนี้ ในเชิงอุดมคติทั้งเสรีภาพและเสมอภาคต่างก็เป็นความน่าพึงปรารถนาและเอื้ออำนวยซึ่งกันและกัน แต่เมื่อความเชื่อความศรัทธานี้มาสัมพันธ์กับแนวการปกครองของรัฐสมัยใหม่และการจัดรูปแบบทางสังคมก็มักจะเกิดเป็นข้ออ้างที่ประกาศกันแพร่หลายไปว่า การไม่ยึดหลักอุดมคติหลักหนึ่งนั้น ก็เพราะพยายามจะยึดอีกหลักหนึ่ง เช่น ประเทศทุนนิยมก็อ้างว่าให้ความสำคัญแก่เสรีภาพ และวิจารณ์ประเทศสังคมนิยมว่าเน้นเฉพาะเสมอภาค แต่ประสบการณ์ในศตวรรษนี้ชี้ให้เห็นว่า ภายใต้ "เสรีภาพ" นั้น เป็นการส่งเสริมให้บริษัทยักษ์ใหญ่ยิ่งใหญ่อำนาจทางเศรษฐกิจจนเกิดเป็นระบบทุนนิยมผูกขาด ในขณะที่เดียวกันการอ้าง "เสมอภาค" เป็นสรณะของประเทศที่จัดการโดยพรรคคอมมิวนิสต์นั้น ก็เป็นช่องทางให้ฝ่ายผู้ปกครองใช้อำนาจข่มเหงรังแกฝ่ายที่ไม่ยอมตกอยู่ในอาณัติอำนาจ

ดังนั้น รัฐที่พึงปรารถนามากที่สุดในสังคมโลกสมัยใหม่ ก็คือรัฐที่ต้องเน้นความคิดและหลักการปฏิบัติทั้งสองด้านให้ได้สมดุลย์กัน

คุณลักษณะประการที่สี่ของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่คือ ความเป็น**มนุษย์ในองค์กร** หมายถึงการที่มนุษย์สมัยใหม่ต้องใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับองค์กรเป็นจำนวนมาก องค์กรในที่นี้หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อสำเร็จวัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ องค์กรมีขนาดที่หลากหลายตั้งแต่องค์กรครอบครัวที่มีสมาชิกไม่กี่คน ไปจนถึงประเทศหรือรัฐ สิ่งที่องค์กรมีลักษณะร่วมกันคือ มีโครงสร้างที่เป็นระบบที่กำหนดลำดับความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กรว่าใครมีตำแหน่งหน้าที่อยู่ตรงไหน ทำอะไรบ้าง โดยจะต้องมีกฎเกณฑ์ ระเบียบปฏิบัติ ประเพณี ค่านิยมและเอกลักษณ์ขององค์กรซึ่งอาจกำหนดไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นก็ได้

สำหรับองค์กรสมัยใหม่ที่เกิดขึ้นอันเป็นผลผลิตของสังคมอุตสาหกรรมนั้น จะมุ่งเน้นความสำเร็จและประสิทธิภาพทางการผลิตเป็นสำคัญ เพื่อตอบสนองของสังคมสมัยใหม่ที่มีประชากรเพิ่มจำนวนมากขึ้น การมุ่งเน้นประสิทธิภาพทางการผลิตที่อยู่อยู่กับหลักการของการแบ่งงานกันทำและเน้นในเรื่องของความชำนาญพิเศษนั้น ทำให้องค์กรจำเป็นต้องมีโครงสร้าง กฎเกณฑ์ ค่านิยม ประเพณี มาตรการลงโทษเพื่อให้สมาชิกในองค์กรได้ปฏิบัติหน้าที่ของตน และทราบถึงการปฏิบัติตนต่อผู้อื่น นอกจากนั้นยังเพื่อลดความขัดแย้งของคนจำนวนมากที่อยู่รวมกันใ้ในองค์กร ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้ประสิทธิภาพในการผลิตดีขึ้น

ยิ่งสังคมสมัยใหม่ขยายตัวกลับซับซ้อนขึ้น ขนาดและจำนวนขององค์กรใหม่ต่าง ๆ ก็เพิ่มขึ้น เช่น คณะรัฐบาล พรรคการเมือง หน่วยราชการ หน่วยธุรกิจขนาดใหญ่ หอการค้า สโมสรอาชีพ ห้องสมุด สपोर्टคลับ สมาคมแห่งเชื้อชาติและภาษา เป็นต้น แต่ละกลุ่มต่างต้องพึ่งพาอาศัยกันโดยเน้นไปภายใต้

โครงสร้างทางเศรษฐกิจการเมืองเพื่อตอบสนองสังคมอุตสาหกรรม ซึ่งส่งผลให้องค์กรที่มีมาก่อนสังคมสมัยใหม่ทั้งครอบครัวและโรงเรียน ต่างต้องเปลี่ยนแปลงโครงสร้างความสัมพันธ์ไปด้วย ที่สำคัญคือครอบครัวไม่สามารถทำงานร่วมกันในฐานะเป็นหนึ่งหน่วยการผลิตอีกต่อไป เพื่อให้ผู้ใหญ่ออกไปทำงานได้ เด็ก ๆ จะถูกส่งไปโรงเรียน ผู้สูงอายุถูกส่งไปยังสถานที่พักคนชรา สถานพยาบาลหรือสถานดูแลแลผู้สูงอายุ ขนาดของครอบครัวจะมีขนาดเล็กลง ประกอบด้วยพ่อ-แม่-ลูก ไม่มีญาติผู้ใหญ่ซึ่งเป็นลักษณะที่เกิดขึ้นเรื่อย ๆ ในสังคมอุตสาหกรรม

ลักษณะของการศึกษาก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยเพื่อเตรียมเด็กให้เข้าสู่ยุคอุตสาหกรรม คือจะเป็นการศึกษามวลชน (Mass Education) โดยมีนัยของการสร้างคนให้ระบบอุตสาหกรรมแฝงอยู่คือความตรงเวลา การเชื่อฟังและการทำงานซ้ำ ๆ ซาก ๆ ชีวิตของคนสมัยใหม่จึงไม่อาจหลุดพ้นจากระบบหรือ องค์กรแบบใดแบบหนึ่งได้ สำหรับความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อองค์กรต่าง ๆ นั้น อาจกล่าวได้ว่ามีอยู่สามลักษณะด้วยกัน คือ ลักษณะแรกมีความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยของกิจการบางประเภทโดยไม่จำเป็นต้องเป็นสมาชิก เช่น เราพึ่งสถานพยาบาลเมื่อเกี่ยวกับสุขภาพ ไปโรงพักเมื่อเกิดมีคดีความ ไปธนาคารหรือโรงรับจำนำเมื่อเกี่ยวกับการเงิน หรือไปวัดเพื่อทำบุญ เป็นต้น ในลักษณะนี้ถือเป็นการสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องด้วยเพื่อจะมีชีวิตอยู่รอดในสังคมสมัยใหม่

ความสัมพันธ์ลักษณะที่สองคือ การที่เราเข้าไปเป็นส่วนหนึ่งขององค์กรในฐานะสมาชิกขององค์กรนั้นโดยตรง ที่เมื่อเราเป็นสมาชิกแล้วก็ต้องปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ค่านิยม เพื่อให้การดำรงชีวิตของเราเป็นไปอย่างราบรื่น องค์กรในลักษณะที่เราเป็นสมาชิกคือครอบครัว สถาบันการศึกษา กลุ่มเพื่อน ชุมชนที่เราอยู่ สถานที่ทำงาน สมาคมวิชาชีพหรือสมาคมธุรกิจที่เกี่ยวกับงานอาชีพ ไปจนถึงรัฐหรือประเทศ

ลักษณะที่สามของความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับองค์กรคือ ในช่วงชีวิตหนึ่ง ๆ ของคนเรานั้น เรามักจะสัมพันธ์กับองค์กรมากกว่าหนึ่งองค์กรพร้อม ๆ กันไปเสมอและไม่ใช้ความสัมพันธ์ในลักษณะที่เรียงลำดับเวลา ทำให้เรามีความสัมพันธ์ในลักษณะที่ซ้อนและผูกพันอยู่กับระเบียบประเพณีที่หลากหลายต่างกันไปแต่ละองค์กรในเวลาเดียวกัน

คุณลักษณะประการสุดท้ายของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่คือโลกทัศน์ที่ยอมรับความเปลี่ยนแปลงเชิงก้าวหน้า คุณลักษณะนี้มีความสำคัญในฐานะเป็นจิตสำนึกที่เป็นองค์ประกอบสำคัญที่จะกำหนดว่าเราเป็นคนสมัยใหม่ ทั้งนี้เพราะมีคนจำนวนไม่น้อยแม้จะอยู่ในสมัยปัจจุบัน แต่ยังมีจิตสำนึกที่ติดอยู่กับโลกโบราณมากกว่าเช่นติดอยู่กับคำอธิบาย ความรู้ตามหลักของศาสนาโดยไม่สนใจกับคำอธิบายความรู้แบบวิทยาศาสตร์

นับตั้งแต่ยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการเป็นต้นมา จิตสำนึกแบบใหม่ได้ก่อตัวขึ้นในหลายด้าน จิตสำนึกเกี่ยวกับเวลาเปลี่ยนแปลง กล่าวคือแทนที่จะเป็นวงจรที่กลับมาเริ่มที่จุดตั้งต้นใหม่ก็เป็นเวลาที่สืบเนื่องไปข้างหน้าแบบปฏิทินมีวัน เดือน ปี การมองเวลาในเชิงที่เป็นเส้นตรงไปข้างหน้าเรื่อย ๆ นี้ปรากฏชัดเจน

ในงานเขียนของกลุ่มพิโลซอพีในยุคภูมิธรรม นอกจากนี้สำนึกเรื่องเวลายังปรากฏผ่านสิ่งพิมพ์ของบรรดาสำนึกพิมพ์ต่าง ๆ ในยุโรปในรูปหนังสือพิมพ์ที่เสนอข่าวสารที่เกิดขึ้นตามทีต่าง ๆ การอ่านหนังสือพิมพ์ที่รับทราบเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในขณะเดียวกันภายใต้เวลาแบบปฏิทินนี้ ทำให้ผู้อ่านหนังสือพิมพ์ในเวลา นั้น เกิดสำนึกในเรื่องเวลาที่ต่างไปจากเวลาในคริสตศาสนาซึ่งเวลาในคริสตศาสนานั้นถูกกำหนดไว้แล้วด้วยพระผู้เป็นเจ้าของ และเรื่องราวของมนุษย์จะดำเนินไปตามวิถีทางประวัติศาสตร์ของมนุษยชาติที่พระผู้เป็นเจ้าของกำหนดไว้แล้ว

เมื่อถึงคริสต์ทศวรรษที่ 18 เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนั้น มนุษย์สมัยใหม่จะมีจิตสำนึกที่เชื่อว่าเวลาข้างหน้าจะนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการที่ดีกว่าปัจจุบัน เราจึงต้องพัฒนาตนเองไล่ตามเวลาพวกนี้ให้ทัน ลักษณะนี้ต่างจากคนโบราณที่เชื่อว่าเวลาเป็นวัฏจักรที่หมุนวนไปตามการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติจากฤดูร้อนสู่ฤดูใบไม้ร่วง ฤดูหนาว สำนึกแบบใหม่ในเรื่องเวลาจึงเป็นโลกทัศน์ของคนสมัยใหม่โดยรวมที่ยอมรับการเปลี่ยนแปลงว่าจะมีสิ่งใหม่ ๆ คนรุ่นใหม่ตามมามากขึ้นเรื่อย ๆ อยู่ตลอดเวลา จึงเป็นโลกทัศน์หรือจิตสำนึกที่สอดคล้องกับการสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ อันเนื่องมาจากคุณลักษณะประการอื่น ๆ ของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ดังกล่าวมาแล้ว

เมื่อได้ทราบถึงลักษณะเฉพาะของคุณลักษณะของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ทั้ง 5 ประการไปแล้วนั้น เราจะได้กล่าวถึงผลของคุณลักษณะต่าง ๆ ว่ากระทบต่อมนุษย์และโลกอย่างไรบ้าง

ความเป็นผู้มีเหตุผลเชิงประจักษ์นิยม และ **ความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์** เป็นส่วนสำคัญในการผลักดันให้มนุษย์สร้างความเจริญก้าวหน้าทางวัตถุนานัปการ และพยายามแสวงหาเสรีภาพตลอดจนความเสมอภาคทางการเมือง เพื่อให้สอดคล้องกับเสรีภาพในการทำมาหากินภายใต้ระบบเศรษฐกิจการเมืองแบบทุนนิยม ทำให้เกิดความเกี่ยวพันระหว่างรัฐกับประชาคมและปัจเจกชนในสังคมสมัยใหม่ในเรื่องอำนาจทางการเมืองคือ คนที่นิยมเสรีภาพมาก ๆ ที่เรียกว่า **นักเสรีนิยม** และสังคมที่ยอมรับเคารพสิทธิเสรีภาพของปัจเจกชนมักมีวัฒนธรรมการเมืองที่เห็นว่าอำนาจการปกครองนั้นควรถูกจำกัดและควบคุมโดยประชาชน และแหล่งที่มาของอำนาจการปกครองมาจากสถาบันสมัยใหม่ เช่น รัฐสภา และกฎหมายรัฐธรรมนูญ ส่วนหลักความคิดเรื่องความเสมอภาคนั้นก็เป็นหลักการที่กระทบต่อระบบอภิสิทธิ์ในสังคม ซึ่งมักจะเป็นกลุ่มชนชั้นที่ได้รับประโยชน์จากหลักการปฏิบัติเรื่องเสรีภาพ ดังนั้นมนุษย์ในสังคมโลกสมัยใหม่จึงมักจะเรียกร้องหรือมุ่งเน้นความคิดและหลักการปฏิบัติทั้งสองประการไปพร้อม ๆ กัน เป็นผลให้มนุษย์ในโลกสมัยใหม่ได้สร้างสรรค์ระบบสังคมที่มีคุณค่าแบบใหม่แก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นระบบประชาธิปไตยแบบเสรีนิยมหรือแบบรัฐสวัสดิการ

ในด้านการใช้ชีวิตนั้น มนุษย์ในโลกสมัยใหม่นับตั้งแต่เกิดก็ได้พบกับองค์กรต่าง ๆ ที่สามารถตอบสนองการดำรงอยู่ของมนุษย์ในโลก สามารถที่จะให้ความสุข ความปลอดภัย หรือให้ปัจจัยทางวัตถุแก่มนุษย์ได้ และมนุษย์ได้ยอมรับสิ่งต่าง ๆ ที่พัฒนาไปจากเดิมด้วยโลกทัศน์ที่ยอมรับความเปลี่ยนแปลง

ถึงแม้คุณลักษณะต่าง ๆ ในโลกสมัยใหม่จะสามารถตอบสนองความต้องการของมนุษย์ได้ในระดับหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาให้ลึกซึ้งแล้วคุณลักษณะทั้ง 5 ประการนี้ต่างก็เป็นปัญหาในตัวเองเช่นกัน

ในเรื่องของ**ความเป็นผู้มีเหตุผลเชิงประจักษ์นิยม**นั้น การใช้เหตุผลโดยอิงอยู่กับวิธีการทางวิทยาศาสตร์ และความพยายามในการนำเอาวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาศึกษาเรื่องของตัวมนุษย์และสังคมมนุษย์จนก่อให้เกิดการศึกษาด้านมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์นั้น เมื่อถึงปัจจุบันได้เกิดการโต้แย้งวิทยาศาสตร์ ในเรื่องที่สำคัญที่สุดสองประการ ประการแรกคือจริง ๆ แล้วไม่มีสิ่งที่เรียกว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์ที่แน่นอนตายตัว ดังนั้นข้ออ้างที่ว่าวิธีการทางวิทยาศาสตร์เป็นวิธีการที่ดีที่สุดเข้าสู่ความจริงได้จริงแท้ที่สุดนั้นเป็นเพียงข้ออ้างหนึ่ง ประการที่สองการที่วิทยาศาสตร์เน้นการใช้เหตุผลเป็นอย่างสูงนั้น ได้ทำลายวิถีชีวิตของผู้คนที่มีอยู่หลากหลายลงไป เนื่องจากวิทยาศาสตร์ที่ใช้เหตุผลเป็นหลักนี้กำลังร่วมมือกับอำนาจรัฐและอำนาจเศรษฐกิจแบบทุนนิยมในการผูกขาดสังคม สิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างไปจากนี้ เช่นชีวิตทางเศรษฐกิจอื่น ๆ หรือชนพื้นเมืองท้องถิ่นที่มีจารีตของตน ตลอดจนความรู้ของแพทย์แผนโบราณถูกมองว่าไร้เหตุผล การใช้เหตุผลของคนสมัยใหม่ที่พัฒนามาในรูปแบบของเทคโนโลยีสมัยใหม่จึงได้ทำลายความหลากหลายของภูมิปัญญาและจารีตประวัตินั้นไปโดยปราศจากการตรวจสอบอย่างจริงจังก่อนว่ามีประโยชน์อะไรบ้างหรือไม่

ขณะเดียวกันการขยายตัวขององค์กรต่าง ๆ ที่เพิ่มมากขึ้นของทั้งจำนวนและความเข้มข้นในการ "ครอบงำ" มนุษย์โดยผ่านระเบียบและกฎเกณฑ์ขององค์กรต่าง ๆ ที่จะให้องค์กรดำเนินงานของตนเองไปอย่างราบรื่นนั้น ด้านหนึ่งส่งผลให้มนุษย์สูญเสียเสรีภาพในการตัดสินใจบนฐานของความเป็นมนุษย์ของตนไป ต้องตัดสินใจทำตามระเบียบที่องค์กรนั้นร่างขึ้นมา โดยลืมไปว่าองค์กรนั้นเป็นสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นมา

การปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ขององค์กรจะด้วยความเคยชิน หรือด้วยความไม่อยากเสี่ยงกับผลลัพธ์ที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์

ทำให้มนุษย์ถูกพันธนาการจ้องจำอยู่ในองค์กร ชีวิตในองค์กรทำให้ความเป็นมนุษย์ลดน้อยลง ในแง่นี้จะเห็นว่าปัจเจกภาวะ คัดค้าน และเสรีภาพของความเป็นมนุษย์ถูกสลายไป ความเป็นมนุษย์ในองค์กรจึงส่งผลกระทบต่อความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์และการขาดจิตสำนึกที่จะเป็นมนุษย์ที่มีเจตนารมณ์เสรี (FREE WILL) ซึ่งเป็นพื้นฐานของเสรีภาพ

ในด้านความของศรัทธาในความสามารถของมนุษย์นั้น ในช่วงสองร้อยปีหลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม มนุษย์ได้ทำลายสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติของโลกไปอย่างมาก ก่อให้เกิดมลภาวะต่าง ๆ อันเนื่องมาจากการผลิตแบบอุตสาหกรรม ภายใต้ระบบเศรษฐกิจทุนนิยม การสะสมทางวัตถุ การ

แสวงหาผลกำไร ความเห็นแก่ตัวทั้งระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติและระหว่างมนุษย์ด้วยกันเอง สิ่ง
ทั้งหลายเหล่านี้ล้วนเกิดแต่หลักการที่เชื่อมั่นในพลังความสามารถของมนุษย์ทั้งสิ้น

แม้แต่โลกทัศน์ที่ยอมรับความเปลี่ยนแปลงเชิงก้าวหน้าที่วางอยู่บนรากฐานความเชื่อทางวิทยาศาสตร์ที่ว่ามนุษย์สามารถเอาชนะธรรมชาติได้มากขึ้น และความก้าวหน้าจะนำสันติสุขมาสู่มนุษยชาติในโลกก็ยังถูกสั่นคลอนเพราะโลกไม่ได้เป็นเช่นที่วาดหวังไว้ ไอน์สไตน์ ผู้คิดค้นระเบิดนิวเคลียร์เอง ในระยะหลังของชีวิตก็เริ่มมีคำถามเกี่ยวกับความก้าวหน้าที่จะก้าวไปสู่อะไรแน่ ใช้ความหายนะหรือไม่

การตระหนักถึงปัญหาต่าง ๆ ทำให้มนุษย์ในปัจจุบันต้องหันมาทบทวนในหลาย ๆ เรื่อง มีการเรียกร้องให้ทบทวนเรื่ององค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่จะไม่สร้างอันตรายให้กับสังคมและองค์ความรู้แบบอื่น ๆ

ทางด้านเสรีภาพได้เกิดความต้องการที่จะสร้างพลังและความหมายใหม่ให้กับความคิดเรื่องเสรีภาพคือ เสรีภาพไม่ใช่แค่โอกาสของคนที่จะทำอะไรตามที่ตัวเองพอใจหรือโอกาสในการเลือกกระหว่างทางที่ถูกเลือกมาให้แล้ว หากแต่เสรีภาพคือ โอกาสที่จะสามารถเลือกรูปทางเลือกที่หลากหลายเหมาะสมได้มากขึ้น ซึ่งมีนัยสำคัญอยู่ที่ "การคืนการตัดสินใจ" ให้มนุษย์แทนที่จะถูกครอบงำให้เชื่อโดยปราศจากการไตร่ตรอง ขาดการใช้วิจารณญาณหาเหตุผลและขาดการตัดสินใจที่จะกระทำการอย่างรอบคอบอย่างที่เป็นมา

ในด้านความเสมอภาคนั้นได้เกิดการให้ความหมายของคำว่าเสมอภาคในทางปฏิบัติมากขึ้น ซึ่งได้เกิดกระแสเรียกร้องให้รัฐต่าง ๆ เปลี่ยนแปลงการยอมรับสิทธิของคนในสังคม ซึ่งจากเดิมยอมรับเพียงสิทธิของบุคคลที่เสมอภาคกันทางกฎหมายหรือสิทธิพลเมืองให้มายอมรับสิทธิชุมชนของคนพื้นถิ่นต่าง ๆ กันมากขึ้น เช่น คนพื้นเมืองในออสเตรเลีย อินเดียนในสหรัฐอเมริกา และอเมริกาใต้ เป็นต้น

ส่วนการตระหนักในผลร้ายของความศรัทธาต่อพลังความสามารถของมนุษย์นั้น ได้ก่อให้เกิดความตื่นตัวในสำนึกถึงความยิ่งใหญ่และคุณค่าของธรรมชาติ และหันไปให้ความสำคัญกับการดำรงชีวิตที่กลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับธรรมชาติมากขึ้น ขบวนการทางสังคมที่เคลื่อนไหวในแนวทางนี้ได้แก่ ขบวนการสีเขียว (Green Movement) ในยุโรป และขบวนการทางศาสนาทั้งในโลกตะวันตก และโลกตะวันออก

ทั้งหมดนี้เป็นความพยายามที่จะมุ่งหาทางแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ภายใต้ความหวังว่าจะสามารถนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงที่ดีกว่าในอนาคต

-----

๓ กระบวนวิชามนุษย์กับโลกสมัยใหม่

๓ สารสำคัญในการบรรยาย

๓ ชั่วโมงที่ 6

๓ คุณลักษณะของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ ตอนที่ 2 : ๓

๓ ลักษณะเฉพาะของคุณลักษณะและผลกระทบต่อสังคมและโลก

-----

๓ 1. ความหมายและลักษณะเฉพาะของคุณลักษณะทั้ง 5 ประการของมนุษย์ในโลกสมัยใหม่ ๓

1.1 !! ความเป็นผู้ยึดหลักเหตุผลเชิงประจักษ์นิยม !! หมายถึง การที่มนุษย์เกิดแนวคิดที่เชื่อว่า
ความรู้ของ □

มนุษย์ได้มาจากประสบการณ์ ซึ่งประสบการณ์ในที่นี้หมายถึงเฉพาะการรับรู้ทางผัสสะของมนุษย์

คุณสมบัตินี้ส่งผลต่อการแสวงหาความจริงทางวิทยาศาสตร์ มนุษย์ได้ใช้วิทยาศาสตร์เป็น
เครื่องมือที่จะควบคุมธรรมชาติและสังคมมนุษย์เอง เพื่อความสะดวกสบายในการดำรงชีวิตของ
มนุษย์

1.2 !! ความศรัทธาในความสามารถของมนุษย์ !! คือการเชื่อมั่นในศักยภาพและความสามารถ
ของมนุษย์เอง

เชื่อมั่นในพลังความสามารถเชิงเหตุผลของมนุษย์ รวมทั้งเชื่อมั่นในภาวะที่สมบูรณ์ของมนุษย์ ทั้ง
ทางปัญญาและกายภาพ มนุษย์มีข้อเจกภาวะและเจตจำนงเสรีที่จะแสวงหาสิ่งที่ต้องการในโลกนี้ด้วย
ตนเอง

1.3 !! เสรีภาพและเสมอภาค !! เสรีภาพหมายถึงสองลักษณะ คือ หนึ่งเป็นสภาพการณ์ที่ตัวเรา
ปลอดจากสิ่ง

เหนี่ยวรั้งหรือการถูกบังคับทั้งกายและใจจากคนอื่น ๆ หรือองค์กรอื่น ๆ ซึ่งมีอำนาจมากกว่า ลักษณะ
ที่สอง คือเป็นสิทธิที่จะกระทำการใด ๆ ในสิ่งที่เป็นการต้องการของเรา

เสมอภาค หมายถึงความเท่าเทียมกันในความเป็นมนุษย์ที่จะได้รับการยอมรับจากผู้อื่นว่า
เป็นมนุษย์เสมอภาค

เสรีภาพและความเสมอภาค มีความเกี่ยวข้องกับรัฐสมัยใหม่ในหลาย ๆ ด้าน

1.4 !! ความเป็นมนุษย์ในองค์กร !! หมายถึงการที่มนุษย์สมัยใหม่ต้องใช้ชีวิตเกี่ยวข้องกับสัมพันธอยู่
กับองค์กรเป็น

จำนวนมาก องค์กรในที่นี้หมายถึง กลุ่มทางสังคมที่มนุษย์สร้างขึ้นมาเพื่อสำเร็จวัตถุประสงค์อย่างใด
อย่างหนึ่งหรือหลายอย่าง ทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ องค์กรมีขนาดที่หลากหลาย แต่มีสิ่งร่วมกันคือ
มีโครงสร้างที่เป็นระบบที่กำหนดลำดับความสัมพันธ์ของสมาชิกในองค์กร ซึ่งอาจกำหนดไว้เป็นลาย
ลักษณ์อักษรหรือไม่เป็นก็ได้ การปฏิบัติอุตสาหกรรมมีผลทำให้เกิดองค์กรใหม่ ๆ ขึ้น โดยมีจุดประสงค์
ที่จะเน้นความสำเร็จและประสิทธิภาพทางการผลิตเป็นสำคัญ ในปัจจุบันมนุษย์มีความสัมพันธ์ต่อ
องค์กร

อยู่ 3 ลักษณะ

1.5 !! โลกทัศน์ที่ยอมรับความเปลี่ยนแปลงเชิงก้าวหน้า !! หมายถึงจิตสำนึกที่สัมพันธ์กับเวลาว่า
เวลาข้างหน้า

จะนำมาซึ่งความเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการที่ดีกว่าปัจจุบัน

2. ผลของคุณลักษณะต่าง ๆ ต่อมนุษย์และโลก

คุณลักษณะทั้ง 5 ประการ ส่งผลให้มนุษย์ในโลกสมัยใหม่ได้สร้างสรรค์ระบบสังคมที่มีคุณค่าแบบ
ใหม่

แก่การดำรงชีวิตของมนุษย์ ในขณะที่เดียวกันคุณลักษณะของมนุษย์ได้ก่อให้เกิดปัญหาในตัวเองเช่นกัน
